

آلونگ نشینی در سالوادور برزیل

مطلب حاضر برگی است از رساله دکتری یک محقق آمریکای لاتین به نام «دکتر نان بن درل» که به دانشگاه کلمبیا ارائه شده است. این متن تصویر روشنی از آلونگ نشینی، دیدگاههای آلونگ نشینیان و تلقی انسان از زندگی و همچنین برخورد دستگاههای دولتی جهان سوم با این پدیده ارائه داده است و در واقع می توان گفت آنچه چه در مقاله مذکور به شکل تئوری بیان می شود، در لابلای سطور متن حاضر تجسم عینی می یابد.

«ویکاس» بیست ساله، علاوه بر خود، خرج کش سیزده نفر دیگر است. ادعا می کند که ماهیانه ۵۰۰۰۰ «کروزیروس» (چیزی حدود ۲۵ دلار) برای جابجایی و پشت پیشخوان ایستادن در رستوران حوالی منزلهش به کف می آورد. صاحب رستوران دلسوزانه او ویکاس را دوست می دارد زیرا می پندارد او از جمله روستائیان فقیر و سیاهی است (Pretas) که تحت تأثیر تبلیغات طرفداران محرومین قرار می گیرند زیرا ساده لوح اند و ناآشنا به راه و رمز زندگی شهری. کافه چی معتقد است که برخی از ساکنین مساکن خلق الساعه يك شبه برپا شده، یا خود عامل کمونیست ها هستند و یا از آنان تأثیر پذیرفته اند... تا زمین ها را تصرف کرده، بر آن آلونگی برپا دارند. تمامی برزیل توسعه نیافته است لیکن استان باحییا (Bahia) از همه بدتر است و هجوم به شهر را گریز ناپذیری می سازند. البته فقط برخی از ساکنین مسکن های خلق الساعه همانند ویکاس تهی دست اند و برخی نیز چون خانواده «مارتین» به مراتب غنی تر اند. گرچه هر دو خانواده با هم و همزمان به سرزمین هجومی ها یا مهاجران متصرف زمین وارد شده اند.

بتی و سوفیا دو عمه ویکاس شش سال قبل از محلی بنام «سی تی او» (Sitio) به مساکن خلق الساعه آمدند و آلونگی برپا داشتند و ویکاس را خیر کردند و او کمی بعد بدیشان پیوست. شوهر بتی، او و فرزند نه ساله اش را رها کرده و به حلب شهر دیگری در مکانی دیگر، رفته و با زنی روزگار می گذراند. گرچه گاه و بیگاه سر و کله اش پیدا می شود لیکن اهی در بساط ندارد و لذا پولی به همسر و فرزند رها شده نمی دهد. بتی گاه بعنوان کمک آشپز در هتلی در شهر سالوادور کار می کند اما چند ماهی است که بعلت بیماری سر کار نرفته است. شوهر سوفیا یعنی آقای رامانو (Ramano) وضع خیلی بدی ندارد و بعنوان بنا در خانه بزرگی که یکی از قضات سالوادور در مرکز حلب شهر می سازد به کار اشتغال داشته، ماهیانه ۵۰۰۰۰ کروزیروس دریافت می دارد و سه ماه است که بطور مدام به سر کار رفته است. اما به احتمال قوی او هم بعلت بیماری دست از کار خواهد کشید. در این مدت سه ماه، بعلت بدهی های قبلی اش پولی

جمع نکرده است.

بزرگترین فرزند سوفیا و رامانو (Ramano) چهارده ساله است و کم سن ترین آنها دو قلوهای دوساله، شش فرزند دیگر آنان از چهار تا دوازده ساله اند. بتی بعنوان قابله همه بچه های خواهر خود را بدنیا آورده است، امری که در تمامی برزیل بین تهی دستان رواجی تام و تمام دارد. این کودکان و والدین خود چون تمامی زحمتکشان برزیل هرگز به کلیتیک نرفته، پزشکی ندیده اند. زنان تنها در اعیاد لباس های ژنده کودکان را سر و سامان داده با چرخ دستی کهنه ای که گیر آورده اند بر آن وصله ای جدید می نهند و بر آنان می پوشانند. کودکان در سایر مواقع تقریباً برهنه از این سوی بدان سوی روان اند. هرآنچه که در ظرف سال گرد آمده است در ایام عید صرف خرید دو پیراهن و دمپایی پلاستیکی زنان می شود و در غیر مواقع رسمی آنان نیز پای برهنه درآمد و شدند. لباس های ویکاس شامل سه پیراهن پنبه ای، دو شلوار مندرس و کتی زیب دار است که رامانو سخت بدان دل بسته است زیرا خود او فقط از شلوار جین مندرس بهره دارد که موقع کار نیز از آن استفاده می کند، دو پیراهن و دو شلوار ژنده نیز لباس های رامانو را تشکیل می دهند. در مواقع عادی، از این دو خانواده چهارده نفره فقط دو نفر یعنی ویکاس و رامانو کفش به پا دارند. این دو خانواده دو اطاق بهم متصل را در حلب شهر «سالوادور برزیل» در اشغال خود دارند. شب هنگام بچه ها در دو اطاق توزیع می شوند و بر زمین سخت و سرد سر به بالین می نهند و تنها بزرگسالان شبانگاه بر سکوهای چوبی انباشته از کاه آرام می گیرند. ویکاس از نعمت اطاق خصوصی برخوردار است که البته بخشی از اطاق عمه او بتی است که با پرده ای از کاغذ قیراندود مجزا گردیده. هر ماه در چند نوبت زنان و کودکان ظروف خالی بنزین، که برای آوردن آب از فشاری عمومی مورد استفاده قرار می دهند را، از شن و ماسه انباشته می کنند تا بر کف اطاق پاشیده آن را تمیز سازند. البته وقتی که باران می بارد کف اطاق اندکی کمتر از بیرون گل آلود می شود و بهمین دلیل تمامی خانواده معمولاً گریپ اند. رژیم غذایی خانواده را می توان از

شکم های برآمده و ناف های بیرون زده کودکان حدس زد. فرنی یا آش نشاسته و لوبیا پخته گاهی از اوقات تکه ای گوشت یا ماهی و پیاز بر میزها باقی مانده است به خانه می آورد و چهار کیلومتر راه را پیاده می پیماید تا تازه ای را از ماهیگیران بخرد. پرتقال در استان از زمستان سال ۱۹۶۵ از دانه ای چهل به کروزیروس رسیده و تنها میوه ای که گاه در می خورد خرما و موزهایی است که ویکاس از رستوران خارج می سازد.

اعضاء خانواده به یاد ندارند که چگونه به حلب شهر آمده اند، لیکن شاید دوستی گفته باشد که در حلب شهر می توانست گزینند! آنان دو آلونگ جسییده به هم را فرمان ویران کردن آلونگ ها، ساخته بودند. های ایشان به آتش کشیده نشد شاید فقط دلیل که پلیس از نقطه ای دیگر کار آتون آلونگ ها را شروع کرده بود و به آلونگ نرسیده دست از اینکار شسته بود. آنان دانستند که چرا برنامه ویران سازی آلونگ متوقف شده بود لیکن تصور می کردند که اصلی، اعتراض تعداد زیادی از شهروندان این عمل بوده است. آلونگ نشین ها هرگز پرداخت نمی کردند و مامور دارایی نیز بسراغ آنان نیامده بود.

هر دو آلونگ کاهگلی از سطح زمین قرار دارند و لذا همواره مرطوب اند. آلونگ ها پنجره اند و نور و هوا صرفاً از در ورودی و سقف و دیوارها بدون می آید. لباس خانوار میخ و سیمی که در اطاق از این سوی به آن کشیده شده آویزان است و در هر اطاق میز در درفته و چند صندلی نیمه شکسته قرار دارد در سایر آلونگ ها از جعبه های خالی بعقول صندلی استفاده می شود، بتی حتی بوفه داشته و ظرف های خانواده را در آن نگاهداری کرد. البته کارد و چنگال و قاشقی در کنار همه غذا را با دست می خوردند که ظاهر حضور نگارنده ویکاس را سخت خجلت زده همگی در دریا و رودخانه نزدیک حمام می آب مصرفی را بهدر ندهند ضمناً حمام در رودخانه لذت بخش نیز بشمار می رود. غلظت بر اجاقی آجری در پشت آلونگ انجام می بهنگامی که نفت چراغ گران قیمت که عمدتاً روشن کردن چراغ گردسوز بکار می رود به نباشد، تیغ و چوب و ترکه از اطراف جمع آوری برای این کار مصرف می شود. زباله مستقیماً به خیابان مقابل آلونگ ها ریخته می و خوک ها و سگ ها و مرغ ها و خروس جستگی آن می پردازند. قضای حاجت های شنی کنار دریا و در تابستان در دریا انجام شود، کودکان نیز بر خیابان...

ویکاس و رامانو قادر به خرید لوازم بهبود آلونگ ها نیستند. آنان فکر می کنند که وظیفه شهرداری است که خیابان پر گل و زباله کنار آلونگ ها را تمیز و مرتب کند و بر سر که آنان برای آمو شد به آلونگ از آن می پلی بسازد. از ویکاس پرسیدم آیا نمی ترس کودکان از لبه مسیل در گل و لای و بی بیفتند؟ او پاسخ داد که بله از این امر هراس سپس ادامه دادم که خوب اگر می ترسی چرا

ایستاد بل بهتری تعبیه نمی‌کنید؟ در این حرف که چوب باندازه کافی وجود دارد؛ اما فزونی ویکاس ایمان راسخ دارد که این وظیفه می‌است که از شهر سود می‌برند و امور شهر را درست دارند و نه وظیفه مردم آلونک نشین. البته فکر ساکنین می‌انديشند که بهبود وضع آلونک‌ها سبب جلب علاقه سایرین شده و همین امر اشتیاق مقامات به از بین بردن آلونک‌ها را تشدید می‌کند. ویکاس ورامانو چون تمامی مردان این منطقه باور می‌دارند که در مواقع عدم استفاده و رفتن به جنوب بدقت در کیسه پلاستیکی می‌پیچند. اما اخبار را بخوبی و بطور روزانه دنبال می‌کنند و همین اخبار فوتبال اشتیاق وافر دارند.

وقتی با ویکاس تنها بودم او تفرغ عمیق خود را مقامات و کار در رستوران ابراز داشت. او شاهد برگزاری جلسه‌ای از دم کلفت‌های سالوادور در رستوران بود که هنگام صرف غذا احتمالاً برنامه حمله دیگری به آلونک‌ها را تدارک می‌دیدند. همین دلیل روزنامه‌ای نیز به چاپ مقالاتی در باب «فجومی‌های جدید» در ناحیه رستوران سبوت کرده است.

ویکاس چهار آلونکی را که به ادعای روزنامه یکشنبه در محدوده رستوران برپا شده بود را بمن نشان داد. به جز آلونکی که از چندین روز قبل در حال ساخته شدن بود چیزی جز انبوه تپه‌های شنی مشاهده نمی‌شد.

به ویکاس الهام شده است که بزودی کسی یا به پیش‌گذارده و آلونک‌های او را خریداری خواهد کرد و او و خانواده‌اش از آنجا خارج خواهند شد، بی‌اگر این امر رخ ندهد آنان برای حفظ آلونک‌هایشان مبارزه خواهند کرد. او معتقد است که آلونک‌های کلفت‌های پولدار اگر مطمئن نبودند که زودی بلایی به سر آلونک‌ها خواهد آمد، اینهمه خانه‌های عظیم در آن اطراف نمی‌ساختند. پولداران در این قبیل امور تجربه دارند و هیچ‌کس نمی‌تواند از پس آنان برآید و اگر آنان می‌خواهند بکار خانه‌سازی ادامه دهند، آلونک‌نشینان نیز باید مقاومت کنند تا همه به فروش رود. باید آلونک‌ها را تا طرح جدید شهرسازی که همه در باره آن صحبت می‌کنند حفظ کرده و آنگاه پول بیشتری به چنگ آورند.

البته ویکاس نمی‌داند که با فروش آلونک‌ها به یکپا خواهند رفت لیکن مطمئن است که به «سی‌تی» و «بازادگاه‌شان باز نخواهند گشت زیرا بهتر تقدیر زندگی در اینجا بهتر از موطن اصلی‌شان است. آنان مایل‌اند تا پس از فروش آلونک‌ها به منطقه‌ای نزدیک‌تر به مرکز شهر بروند تا کودکانشان را به مدرسه کسب کنند لیکن نمی‌دانند که اگر خانه‌ای مناسب اینهمه آدم اجاره کنند پولشان تا چه وقت کافی خواهد بود؟ آنان انتظار دریافت چیزی بیش از ۵۰۰ دلار آمریکایی را برای آلونک‌هایشان ندارند.

البته شاید بهتر باشد که آنان به «ایزابلا» منطقه آلونک‌نشین جدیدی که هنوز جا برای تازه واردین دارد بروند و یا در همین حوالی مانده در محله «اماتا» خانه بهتری بسازند. صاحب کافه ویکاس و سایر آلونک‌نشینان را پیش از حد ساده تصور کرده و فکر می‌کند آنان راه و رسم زندگی شهری را نمی‌دانند.

پایان

مآخذشناسی شهرنشینی در ایران

به کوشش: مقتدالانام روانبخش

مآخذشناسی شهرنشینی که در پی می‌آید، کوششی است در ارائه بخشی از منابع موجود در این زمینه برای دانشجویان و علاقمندانی که قصد آغاز مطالعه در مقولات مربوط به شهر را دارند و عمدتاً به گزارشها و کتب مستقلی که در این زمینه تهیه و تدوین شده پرداخته است. از این رو شامل کتب خارجی و مقالاتی که در مجلات مختلف منتشر شده‌اند، نمی‌شود.

مقاله «شبکه شهری در ایران» در حقیقت بازتاب مهاجرتهای داخلی را در تمرکز شهری بیان می‌نماید و بالاخره مقاله نهایی «پویش شهرنشینی در کاشان» بررسی نمونه‌ای مشخص از شهرنشینی در نیم قرن اخیر است. در این مقاله ضمن ارائه تاریخچه مختصری از شهر کاشان، رشد این شهر از دهه ۱۳۰۰ به بعد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

● درآمدی به اقتصاد شهری

تالیف سعید عابدین در کوش - مرکز نشر دانشگاهی - سال ۱۳۶۴ - تعداد صفحات ۲۴۴

کتاب حاضر در دو بخش اصلی به رشته تحریر در آمده است. بخش اول کتاب شهر را به عنوان یک پدیده در نظر می‌گیرد و مسائل مربوط به پیدایش شهرنشینی، ساخت شهری، اندازه و رشد شهر را مورد بررسی قرار می‌دهد. در فصلهای مختلف این بخش، اطلاعات آماری متعددی درباره جمعیت شهرنشین جهان، کشورهای توسعه نیافته و ایران ارائه شده است.

کتاب ضمن مروری بر آمار جمعیت شهرنشینی جهان به تعریف اقتصاد شهری می‌پردازد و اقتصاد شهری را یکی از رشته‌های تخصصی اقتصاد می‌داند که در آن اقتصاد دانان سعی می‌کنند با استفاده از ابزارهای اقتصادی، مسائل و مشکلات یک منطقه شهری را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند. پس از آن موضوع تعریف شهر و شهرنشینی از دیدگاههای گوناگون بررسی شده و روند شهرنشینی در جهان و دلایل وجودی آن بر طبق نظریه «پل سینجر» و «ابن خلدون» مطالعه میشود.

پل سینجر معتقد است که برای درک مسئله پیدایش شهر، ابتدا باید تفاوت و رابطه شهر و روستا را بررسی کرد و این خلدون منشاء بنیاد شهرها را خصوصیات تجمل خواهی بشر و زندگی در ناز و نعمت می‌داند، موضوع شهرنشینی در جوامع توسعه نیافته، ساخت شهری و بررسی نظریات مربوط به آن، اندازه و رشد شهر از دیگر مباحث این بخش است.

بخش دوم در مجموع به مسائل و مشکلات درون شهر مانند فقر، مسکن، مهاجرت و ترافیک پرداخته است. مسائل مربوط به ارزیابی طرحهای گوناگون برای رفع مشکلات شهری نیز در این بخش بررسی میشود. نقش بخش دولتی در مسائل شهری و لزوم دخالت دولت در حل مشکلات شهری، کیفیت محیط شهری و مشکل رشد شهرنشینی توأم با صنعتی شدن جوامع که مسئله آلودگی، محیط زیست را به دنبال خواهد داشت در این مبحث مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

● سیاستها، راهبردها، روند و ابعاد شهرنشینی در ایران

محمد علی زاده، کاظم کازرونی - معاونت امور اقتصادی وزارت برنامه و بودجه - تیرماه ۱۳۶۵ - تعداد صفحات ۱۵۰
در این گزارش، نه تنها به اعداد و ارقام و چندچون ابعاد جمعیت شهرنشینی بسنده نشده بلکه روند شهرنشینی و ابعاد توزیعی جمعیت شهرنشین و بخصوص وجود سیاسی و راهبردی آن مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا سعی شده عملکردهای سیاسی و نتایج حاصل از آنها در برخی از کشورهای جهان سوم به منظور آگاهی و وقوف تصمیم‌گیران و سیاست‌گزاران کشور تصویر شود.

فصل اول این مجموعه در ابتدا روند شهرنشینی در آسیا و اقیانوسیه و پس از آن استراتژی و سیاستهای شهری را در کشورهایی مانند جمهوری کره، هند، چین، تایلند و فیلیپین بررسی نموده و پس از آن در فصل دوم، دیدگاهها، سیاستها و استراتژی ابعاد توزیعی جمعیت ایران بیان شده است. به همین منظور در این فصل روند و ابعاد شهرنشینی در سالهای اخیر در ایران و مسائل مربوط به آینده نگری دراز مدت آن (۱۳۵۵-۱۳۸۱) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

● شهرنشینی در ایران

فرخ حسامیان، گیتی اعتماد، محمد رضا حائری - موسسه انتشارات آگاه - تهران - سال ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۲۱۴
مقالات گردآوری شده در این مجموعه اولین بخش از مطالعاتی است که گروه تحقیق و مطالعات شهری و منطقه‌ای درباره شهرنشینی در ایران انجام داده است. مقالات وجوه مختلفی از شهرنشینی در ایران از قبیل رابطه شهرنشینی و الگوی توسعه اقتصادی، مهاجرت از روستا به شهر و شبکه شهری در ایران را شامل میشود. این مقالات بنوعی تنظیم شده‌اند که ابتدا تصویری کلی از شهرنشینی در ایران در نیم قرن اخیر به دست می‌دهد و سپس وجوه مختلف شهرنشینی در ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد و در نهایت نمونه‌ای مشخص از شهرنشینی در ایران معرفی میشود.

در مقاله اول این مجموعه «شهرنشینی مرحله گذار» زمینه‌های رشد شهری در چشم انداز تاریخی نیم قرن گذشته بررسی شده است. مقاله «مهاجرت داخلی در ایران» به علل و مکانیسم‌های موثر در مهاجرت از روستا به شهر و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ می‌پردازد. در این زمینه دو دسته از علل اصلی تشدید روندهای مهاجرتی از روستا به شهر یعنی علل فقدان رونق شهری و علل حاصل از رونق شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد.